

A közösségi magatartás tanulói értékelése és önértékelése

A közösségi magatartás értékelésének és az önértékelés viszonyának jellemzőit ötödik osztályos tanulói közösségekben vizsgáltuk. [1] A tanulók helyes értékelési és önértékelési normái elsősorban a nevelési-oktatási folyamat jól szervezett pedagógiai tevékenységében alakulnak ki. A közösségi magatartás és viszonyulás *érték-báttérének* feltárása, majd ennek birtokában az *értékorientáló* pedagógiai tevékenység cél- és feladatrendszerének kidolgozása fontosságát jelzi, hogy „a személyiség egészséges fejlődésének egyik feltétele a helyes önértékelés, valamint más emberek megbízható értékelése”. [2]

1. Mind az *értékelés*, mind az *önértékelés* – a tanulói személyiség életkori sajátosságai és ezzel összefüggő fejlettségi szintjét figyelembe véve –, azáltal válik egyre megbízhatóbbá, amilyen mértékben a tanuló az osztálytárs vagy önmaga, azaz a *konkrét tanuló* pozitív vagy negatív közösségi jellemzői értékelésénél *elvonatkoztatni képes*. Az elvonatkoztatás során a viszonyítási alapot a *közösségi ember* „*eszmei modellje*” képezi, mivel a tanuló személyiségfejlődése során egyre bővülnek és fogalmilag egyre pontosabbak lesznek azok a jellemzők, amelyek megléte vagy hiánya társait, illetve önmagát minősíti. A helyes értékelés és önértékelés *irányított nevelési (önnevelési) folyamat eredménye*, a nevelési és oktatási folyamat *általános törvényszerűségeinek*, azok ismeretelméleti vonatkozásainak megfelelően. [3]

Figyelembe véve, hogy a tanulói személyiség egységes, egymással összefüggő és egymásra épülő struktúrák rendszerét tételezi fel, vizsgálatunk annyiban sajátos, amennyiben a tanulói közösség és az egyes tanulók *közösségi jellemzőit* emeli ki, de nem hagyja figyelmen kívül ezek összefüggéseit a tanuló egészséges személyiségével. A személyiség vizsgálatának alapvető metodológiai elve, hogy bármilyen szempontból végezzünk is *differenciált* kutatási célkitűzéseknél megfelelő, így szükségképpen *analitikus*, elemző tanulmányozást, a *szintézist*, az integrációt mindenkor érvényesítenünk kell. Ez felel meg felfogásunknak, melynek megfelelően a személyiséget – elsősorban külső tényezők hatására kialakult – „*belső feltételek összességének*” tekintjük. [4]

Így, bár az értékelés és önértékelés jellemzőire vonatkozó vizsgálatunkban kiemeljük a személyiség azon jellemző jegyeit, melyeket összefoglalóan a „*kollektivitás*”, mint jellemvonás fogalmába sűrítetünk, de mindezt a személyiség egészének figyelembe vételével tesszük. Az elmondottakat nemcsak vizsgálati, hanem *nevelési szempontból* is érvényesítenünk kell az eredményes személyiségfejlesztés érdekében.

Amikor az integráció fontosságát hangsúlyozzuk, egyben a *differenciált érték-tudatosítás* szükségességét is szeretnénk kiemelni. Vizsgálati anyagunk elemzése arra enged következtetni, hogy a közösségi magatartás értékelésére vonatkozó tanulói *értékkitételek* túlzottan egysíkúak, indoklásuk gyakran logikailag „*körbeforgó*”. A közösségi magatartás alapján történő rangsorolás gyakori indoklása volt a „*jó közösségi ember*” jelző, ugyanakkor a tanulók többsége e minőségi jelző *tartalmi jegyeit* csak szűk körben, mondhatni alig, ismerte. Gyakori hiba ebből adódóan, hogy a kollektivitás tartalmába nem tartozó, vagy azzal részben összefüggő tulajdonságokat sorolnak tanulóink a „*kollektivitás*” tartalmi jegyei közé, így érthetően tévesen ítélik meg társaik vagy önmaguk közösségi magatartását.

Főleg alsótagozatos, de még ötödik osztályos tanulók esetében is gyakran tapasztaljuk a „jó közösségi ember” – „kiváló tanuló” közötti közvetlen megfelelés feltételezését. Emiatt főleg a gyengébben tanuló, de kiemelkedően jó közösségi viszonyulású tanulók még a közösségi magatartás és viszonyulás esetében történő rangsorolásnál is alul értékelik önmagukat. Tanulóinkban tudatosítani kell, hogy a jó tanulás nem kizárólagos és egyedüli jellemzője a kollektivitásnak. Az osztályközösség és az egyes tanuló fejlettségi szintjének ugyan alapvető mutatója a tanulóhoz való viszony, – mint azt a közösségi és az egyéni érdekek egyaránt megkívánja, – de a kizárólagosan önértékeket előtérbe helyező és azáltal motivált kiemelkedő tanulás nem közösségi jellemzője a tanulói személyiségnek.

Nyolcadik osztályos tanulók körében végzett vizsgálatunk során tapasztaltuk, hogy éppen a legkiemelkedőbb tanulmányi teljesítményt nyújtók között volt többnek kedvezőtlen szociometriai státusza, mivel *énközpontúan* csak saját tanulmányi munkájukra összpontosítva az osztályközösségben társaikkal való kapcsolatuk – az *együttes közösségi tevékenység és annak kobéziós élménye* (közös tanulás, játék, sport, úttörőmunka stb.) *hiányában* –, fellazult. Az osztályközösség többi tagja „nem segítőkész”; „csak önmagával törődik”; „önző” stb. indoklással nem választották, illetve utasították el őket. [5]

Értékorientáló tanári munkában, melynek fontos része a tanulói egyéni teljesítmény és a közösségi magatartás értékelése – amelyet ugyan főleg serdülőkorban kritikusan, de a leggyakrabban mégis értékmérőként fogadnak el a tanulók –, törekednünk kell a *differenciált értékelésre*, amely mintául szolgálhat a tanulói értékelés és önértékelés számára. Hangsúlyozottan vonatkozik ez a *tanulással-művelődéssel és a közösségi magatartással és viszonyulással összefüggő értékek pontos fogalmi tisztázására és tudatosítására*. A 10–14 éves tanulói közösségek az általános iskola egészébe beletartozva *alapvető funkciójukat tekintve tanulási és művelődési közösségek*, így a tanulók *értékrendszerében*, a különböző értékek hierarchiájában a *tanulás, a művelődés* (figyelembe véve annak *eszmei-politikai, világnézeti* tartalmát!) és *közösségi magatartás* „értékei” külön-külön is tudatosulva kell hogy integrálódjanak. Ezen alapvető értékek dominanciájának, az egyéni és a közösségi érdekek harmóniájának érvényesülnie kell a tanulói tevékenységben és magatartásban.

Jelen tanulmányunkban bár a közösségi aspektusú értékelés és önértékelés kérdéseivel foglalkozunk, mégis éppen a fentiekben foglaltaknak megfelelően utalnánk Harsányi I. (1968) vizsgálati tapasztalataira. Általános és középiskolai tanulóokra egyaránt kiterjedő – a szociometrikus helyzet és annak motivációs háttere –, vizsgálatából kiemelve a 7. osztályos tanulók társválasztási indítékait: a fiúk indoklásainál mindössze 0,9%, a lányoknál 0,5% „*a művelt, sokat tud, intelligens*” tulajdonságköteg. A „jó tanuló” választás 6,7%, ill. 4,3%-os aránnyal 13. a rangsorban, egy hellyel megelőzve a „művelt” értékjelzőit. A tapasztalati anyag konklúzióit levonva joggal teszi fel a kérdést a szerző, hogy az értékelések között vajon miért nem szerepelnek olyanféle kategóriák, amelyeneket követelményként sokszor hallunk. Ilyen pl. a „szocialista eszmeiség”, a „fejlett materialista világnézet”, a „közösségi-kollektív-magatartás” hangsúlyos értékelése, így szavakkal is, közvetlenül kifejezetten”. [6]

Tekintve, hogy a fenti kérdésfeltevés III. osztályos középiskolai tanulókra is vonatkozik, megalapozottnak tartjuk azt a feltevésünket, hogy komoly „hézagokat” találunk pedagógiai értékorientáló munkánk legfontosabb területein.

2. A közösségi magatartás tanulói értékeléséről és önértékeléséről szólva, indokoltnak tartjuk az „*öntudat*”, az „*önismeret*”, az „*értékelés*” és „*önértékelés*” fogalmának, egymással való összefüggésüknek tisztázását. [7] Ez annál is inkább szüksé-

ges, mivel az általános iskolai nevelési és oktatási terv már 3. osztályban, az osztályfőnöki óra „Közösség és személyiség” témakörben, nevelési feladatként jelzi a helyes kritika és önkritika formálását, ami elképzelhetetlen ezen fogalmak ismerettartalmának fokról fokra történő bővítése nélkül. A 4. osztályban az „Értékeljük közösségünket!”; majd 5. osztályban a „Milyen vagyok én?” (önjellemezés); 6. osztályban „Helyem az osztályban” stb. témakörök, választott témánkkal történő foglalkozás indokoltságát támasztják alá. [8]

A jelzett fogalmak összefüggését elfogadva és szükségességüket kiemelve a mindennapi nevelőmunkában, felhívni a figyelmet, hogy Sz. L. Rubinstein (1964) a viselkedés és magatartás akarati szabályozása legfőbb előfeltételének „a jellem, a világnézet és az öntudat” (kiemelés tőlem R. B.) kialakulását tekinti, melynek hatásos eszköze „az ideológia közössége által egyesített kollektíva életében való részvétel”. Ezt a gondolatot Makarencónál is kiemelt hangsúlyozással találjuk meg – érthetően, hiszen az ember egész életútja, fejlődésének minden mozzanata valamilyen módon környezetéhez kötődik. A tanuló is a más emberekkel való érintkezés emberi viszonylataiban – családi és iskolai, tágabb értelemben vett tanulási, művelődési, sport és egyéb közösségekben alakul és formálódik, miközben – „... az ember hat a többi emberre, és ugyanakkor aláveti magát az ő befolyásuknak is... Az emberek megismerése önismeretbe vezet... önmagunk megismerése az összehasonlító önértékelés és az önkritika feltétele... Továbbá: „Az öntudat, amely magában foglalja önmagunkhoz való meghatározott viszonyunkat, szorosan összefügg az önértékeléssel, ez pedig az értékelés normáit meghatározó világnézettel (kiemelés tőlem R. B.)” [9]

A közösségi magatartás értékelése és önértékelése tehát olyan komplex nevelési feladatrendszeri tételhez tartozik, amelynek középpontjában a jellem, a világnézet és az öntudat nevelése áll, mint feltétele és eredménye a helyes értékelésnek és önértékelésnek.

Vizsgálati eredményeink ismertetését bevezető rövid elméleti fejtegetésünk az összefüggések vázlatos feltárásával a közösségi aspektusú értékorientáló (értékeket tudatosító és interiorizáló) nevelőmunka fontosságára és egyben bonyolultságára kívánta a figyelmet felhívni, mintegy ösztönözve a pedagógia gyakorlatának szakembereit, hogy nevelőmunkájukat e szempontok figyelembe vételével is gazdagítsák. [10]

3. A továbbiakban a vizsgált ötödik osztály tanulói általi közösségi értékelés és önértékelés néhány jellemzőjét említenénk meg a közölt táblázatok értelmezésével:

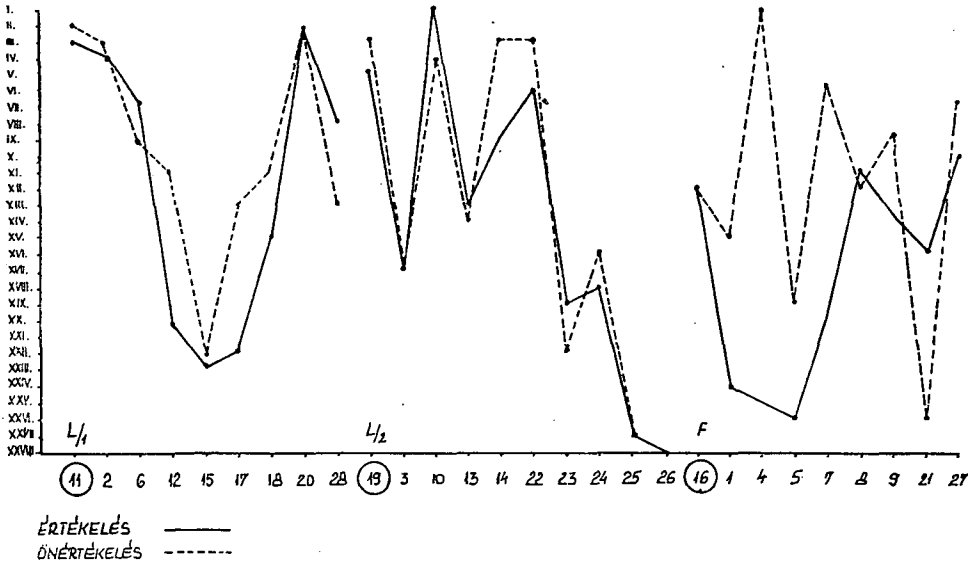
3.1. Az önértékelés tekintetében az osztály tagjai által történt összesített értékeléssel az L/1 15. és 20; az L/2 25. és 26; és az F 16 sz. tanulónál tapasztaltunk teljes megegyezést, ami a tanulói létszám 17,8⁰/₀-a.

A saját órs tagjai általi értékeléssel 1/2 19; 3; 25; és 26. sz. tanulók önértékelése megegyező, (14,2⁰/₀).

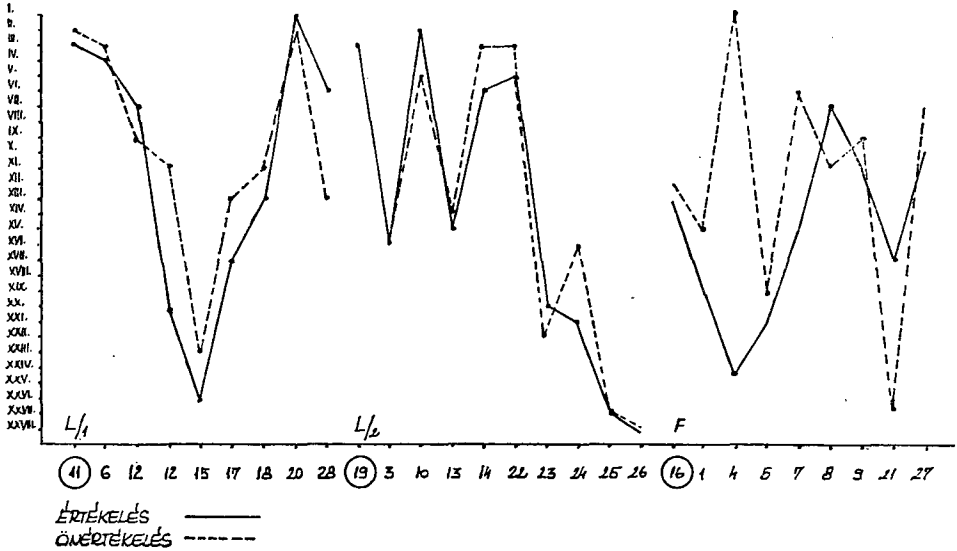
Amennyiben mindkét táblázatot figyelembe vesszük; mindössze a két egyértelműen elutasított tanuló (L/2 25. és 26.) önértékelése azonos a társak értékelésével! Utolsó két helyezésüket anélkül is tudatosították önértékelésükben, hogy a társak véleményét – a vizsgálatot megelőzően nem történt rangsorolás – ismerték volna.

A két elutasított tanuló helyzete a valóságban mégsem azonos. L/2 25. sz. tanuló tanulmányi munkájában közepes teljesítményt mutat, amelynél jobbra lenne képes, de nem tanul megfelelően. Saját órsében is például az L/2 3. sz. tanuló tanulmányi eredménye jóval gyengébb, mégis jobb közösségi munkája alapján mind a társak, mind önértékelés alapján az osztály rangsorában a XVI., saját órsében az V. helyet foglalja el, melyet ugyan osztályfőnöke túlzottan tart: „öntevékenysége nagyon mérsékelt. Csak biztatásra végez közösségi munkát”. A társak véleménye nem a tanulmányi eredmény, hanem a közösségi munkában megmutatkozó különbségek alapján

A KÖZÖSSÉG TAGJAI ÁLTALI ÉRTÉKELÉS ÉS ÖNÉRTÉKELÉS

A SAJÁT ÓRS TAGJAI ÁLTALI ÉRTÉKELÉS ÉS ÖNÉRTÉKELÉS

differenciálta a két tanuló helyzetét, amellyel lényegében mindkét tanuló önértékelése megegyezett.

A 28 fős osztályközösségben csupán egy tanuló: L/2 26. sz. helyzete látszik reménytelennek. Osztályfőnöke véleménye szerint: „értelmi képességei feltűnően gyengék. Tartósan nem tud figyelni. Önálló ismeretszerzésre és alkalmazásra képtelen. Nem lehet észrevenni jelenlétét a közösségben”.

A társak véleménye teljes mértékben megfelel az osztályfőnöki értékelésnek. A tanuló négy alapvető tantárgyból egyértelműen bukásra áll, és közösségi munkája más területen sem értékelhető csak elutasítóan.

Az önértékelés és a társak általi értékelés teljes vagy megközelítően azonos megfelelőségét a kiemelten jó, vagy a kiemelten gyenge közösségi magatartású és tanulmányi eredményű tanulóknál tapasztaltuk, főleg a lányok vonatkozásában. Vizsgálatunk véleményünk szerint megfelelő alapot nyújtott a további nevelőmunka számára, amennyiben felhívta a figyelmet egyrészt az „*értékmérő jellemzők*” tudatosításának fontosságára, másrészt – mondhatni ezzel együtt – a *tanuló saját helyzete tudatosítására* megfelelő önértékelésre. Megállapításunk elsősorban azokra a tanulókra vonatkozik – többségében fiúk –, akiknél az önértékelés szélsőségesen eltér a társak értékelésétől mind az osztály egészét, mind a saját örs tagjait tekintve.

3.2. *Szélsőséges eltérést* az osztály értékelésétől az L/1 12; 17; 28; az L/2 14; az F 1; 4; 5; 7; 9; 21; (a fiúk 66,6%-a) esetében találunk. Az osztály egészét tekintve: 35,7%.

A saját örs vonatkozásában: L/2 12. és 28; L/2 24.; F 4; 7; 21; (33,3%). Az örsök egészét tekintve: 21,4%.

A kapott eredmények mutatják, hogy a saját örs tagjai jobban ismerik egymást, így az értékelés és az önértékelés az egyes örsök vonatkozásában közelít jobban egymáshoz. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a saját örs tagjai inkább előnyben részesítik társaikat, így az egyébként is jellemző, önmagát előtérbe helyező önértékelés a társas értékeléshez közelít. A legkiegyensúlyozottabb az L/2 örs értékelése és önértékelése, ahol az eltérések lényegtelenek anélkül, hogy az osztály tagjaitól túlzóan eltérő lenne önértékelésük.

Legkevésbé reális a fiú örs tagjainak értékelése és önértékelése, amely alól mindössze az örsvezető és helyettese (F 16. és 27.) kivétel. Ezen örs tagjai közül többen feltűnően túlértékelik önmagukat, melyben a prepubertáskori éretlenség, egy bizonyos tulajdonság – a testi erő – túlértékelése mutatkozik meg. Így például az F 4. és 7. sz. tanulók alapvető jellemzői: „erős”; „gyors”, „verekedős” ugyanakkor „nem tanul”, „figyelmetlen” stb. Önmaguk értékelésénél szerintük a testi erő az, ami társaik fölé helyezi őket. A közösségi magatartás szempontjából negatív személyiségjegyeket az önértékelésnél pozitívan értékelik, így *alapvetően fontos* feladat hárul a nevelőkre, hogy *tudatosítva hibás értékelési és önértékelési jellemzőket* a megfelelő *közösségi megbízatások* és tevékenységek útján segítsék elő helyes irányba történő fejlődésüket. Ez a nevelői feladat még a kiváló értelmi adottságokkal rendelkező fiú tanulók esetében is indokolt. Vizsgálatunkban F 21. sz. tanulót társai jóval pozitívabban értékelik, mint ő saját magát. Ennek oka, hogy a jó tanulmányi eredmény befolyásolja értékelésüket és fiúi tulajdonságnak tekintik – még a lányok is! –, hogy „szinte minden szünetben verekszik”; „az osztályban rosszaságával igyekszik kitűnni.” *A fiú helyesen rangsorolja önmagát*, mivel tisztában van hibáival, de az intenzív tanári és szülői (nem mindig helyesen!) nevelés ellenére sem változtat magatartásán. *Tudja* ugyan a közösség és önmaga szempontjából értékes magatartás-jellemzőket, a kulturált együttlét és társasviszony szabályait, *érzelmileg* azonban mégsem azonosul azokkal. Ebben közrejátszanak a prepubertáskor tipikus fejlődési jellemzői, de egyéni sajátosságai is (idegrendszeri, vérmérsékleti), melyek „rosszaságában” jutnak kifejezésre. Közismert, hogy a prepubertáskori, de a serdülőkori nevelőmunkában több problémát okoznak a fiúk, mint a lány tanulók. A fiúk jórészt csak azokban a közösségi tevékenységi formákban vesznek részt szívesen, amelyekben a fizikai erő dominál, fokozott mozgásigényüket nehéz a megfelelő formák között levezetni. Erre való tekintettel is a közösségszervező munkában a fiúk esetében kiemelt jelentőséget

tulajdonítunk a sport és játékos tevékenységben történő közösségformálásnak – főleg prepubertás korban –, melynek kiváló szintere lehet a jól szervezett úttörőmunka. Természetesen nem mondhatunk le az egyéb közösségi tevékenységformákba történő bevonásukról sem.

A KÖZÖSSÉGI MAGATARTÁS ÖNÉRTÉKELÉSÉNEK POZITÍV ÉS NEGATÍV ELTÉRÉSEI (%) OSZTÁLYKÖZÖSSÉG

L/1	66.6	—	22.2	44.4	33.3	22.2	—	44.4	—	—	44.4
L/2	50.0	—	—	40.0	40.0	20.0	20.0	40.0			30.0
F	66.6	22.2	22.2	44.4	44.4	44.4	44.4			44.4	22.2
11. sz.											
15. sz.											
10. sz.											
25. sz.											
16. sz.											
4. sz.											
	+ Σ	10-	7-9	4-6	1-3	$\bar{x}$	1-3	4-6	7-9	10-	-Σ

SAJÁT ŐRS

L/1	66.6	—	44.4	44.4	44.4	—	22.2	—	44.4	—	33.3
L/2	40.0			40.0	30.0	40.0	20.0	—	—	—	20.0
F	77.7	44.4	44.4	44.4	44.4	—	—	44.4	—	44.4	22.2
11. sz.						—					
15. sz.						—					
10. sz.						—					
25. sz.											
16. sz.											
4. sz.											

Táblázatunk az ötödik osztályos tanulók önértékelésének pozitív irányú eltolódását jól tükrözi. Ez különösebb problémát nem jelent, mivel a tanulókra általában jellemző, hogy minél kedvezőbb helyet szeretnének elfoglalni az osztályközösségben és szűkebb (őrsi) közösségükben is. Az eltolódás mértéke sem jelentős, hiszen a közösségi magatartás értékelésének átlagától ($\bar{x}$) a rangsort tekintve többségében 1-3 hellyel rangsorolják előre magukat. Összességében mindez mégis, mind az osztályközösségben, mind a saját őrsben elfoglalt közösségi rangsor megítélésénél a megfelelő *önkritika* hiányára utal. Ez különösen magas százalékos arányban (77,7%) mutatkozik meg a fiú őrs tagjainak önértékelésénél. Ugyanakkor társaik közösségi magatartását megítélve valamennyi őrs esetében a kedvezőtlenebb rangsorolás %-os aránya jellemző.

Így például az osztályközösség egészére vonatkoztatva a tanulók negatív értékelési mutatói: L/1 = 32,1%; L/2 = 46,4%; F = 42,8%. Önértékelésük hasonló mutatói: L/1 = 11,1%; L/2 = 30%; F = 22,2%. A pozitív önértékelési mutatók az osz-

tályközösség egészére vonatkoztatva: $L/1 = 32,1\%$; $L/2 = 35,7\%$; $F = 39,3\%$. Önértékelésük hasonló mutatói: $L/1 = 66,6\%$; $L/2 = 50,0\%$; $F = 66,6\%$. Az értékelés és az önértékelés százalékos összehasonlításánál egyértelműen kitűnik, hogy mindhárom ős tanulói lényegesen szigorúbban ítélik meg társaik közösségi magatartását, mint önmagukat.

Közösségi nevelőmunkánk feladatául tűzhetjük ki vizsgált osztályunkban a reálisabb, ezzel együtt *önkritikusabb* önértékelés igényének kialakítását tanítványainknál. Eredményes nevelőmunkánk abban az esetben lesz kimutatható, ha (6. osztályban) a jelenlegivel megegyező vizsgálat eredményeinek összehasonlításánál az értékelés és önértékelés mutatói egymáshoz közelítenek.

Külön feladatot jelent azokkal a tanulókkal történő foglalkozás, akik az átlagtól jelentősen eltérően (pozitív vagy negatív irányban) értékelik társaikat, ugyanakkor túlzottan előtérbe helyezik önmagukat. Táblázatunkban ezt a típust képviseli például az *F. 4. sz. tanuló*, aki az osztály értékelési átlagától 13 hellyel sorolja feljebb önmagát, ugyanakkor az átlagtól eltérően az osztályközösség tagjait $46,3\%$ -os arányban, saját örsének tagjait $33,3\%$ -os arányban negatívan értékeli. Ez a tendencia főleg a gyenge tanulmányi eredményű és nem kielégítő közösségi magatartású tanulókra jellemző. Így nevelőmunkánknak a *tanuláshoz való helyes viszony kialakításán, megfelelő közösségi megbízatásokon és azok tanári értékelésén* keresztül kell elősegíteni a hasonló problémák megoldását. A tanulók különböző tevékenységi formák közepette történő *tanári értékelése* mellett biztosítanunk kell azt is, hogy a *tanulók megfelelő hangnemi és megalapozott kritikával értékeljék társaik tevékenységét. Készítsük tanulóinkat önkritikára, hívjuk fel figyelmüket önértékelésük torzulásaira.*

A *problematis* tanulóknál esetében feltétlenül szükséges a *családi háttér feltárása* és lehetőség szerint a család és az iskola nevelői hatásainak koordinálása. Sajnos, éppen a legindokoltabb esetekben nincs mód erre, mint például az *L/2 17. sz. tanuló*nál: „... a részeges apa túl szigorú és következetlen a „nevelésben” (amely rendszerint verésben jut kifejezésre). A gyerek általában fél a felnőttektől. Szülei gyakran veszekszenek... sokszor ideges, zavart, idegrendszere gyenge... *Barátja nincs* az osztályban, mert ezt is megtiltja édesapja...” *Következménye:* „...nem szereti az iskolát, nem szeret tanulni, a közösségi munkában nem vesz részt...”

Tanulóink iskolai helyzetének gyakran meghatározója a kedvezőtlen családi környezet, amely nem biztosít megfelelő feltételeket a tanuláshoz, így az iskolában sincs sikerélménye a gyerekeknek.

Az ilyen esetekben sokat segíthet a megértő, segítőkész tanár és az osztálytársak közössége. *Közösségi nevelésünk humanizmusa*, egymás kölcsönös megbecsülése, segítése és szeretete, a jóindulat olyan emberi érték, amelyeket tudatosítanunk kell tanítványainkban, hogy sok egyéb értékelési norma mellett ezek is alapvető jellemzői legyenek önmaguk és társaik megítélésének.

JEGYZETEK

[1] Dr. Riesz Béla, 1979., A közösségi magatartás értékelésének módszertani kérdései. Módszertani Közlemények, XIX/5. sz. 267–274; valamint uo. 1980., XX/1. sz.

[2] Dr. Harsányi István, 1968., Milyen személyiségtulajdonságok megjelölésével értékelik egymást iskolásaink? Pszichológiai Tanulmányok, XI. 199.; valamint vonatkozó irodalma.

[3] Dr. Nánási Miklós (szerk.), 1971., Pedagógia, Tankönyvkiadó, Budapest, 349.

[4] Duró Lajos, 1972., A személyiség és tanulmányozásának módszerei. Magyar Pszichológiai Szemle, 259–264; valamint vonatkozó irodalma.

[5] Riesz Béla, 1971., Társaskapcsolatok összehasonlító vizsgálata általános iskolai tanulóknál. Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, Szeged, 307–322.

[6] Vö. Dr. Harsányi L., (1968) im. 212.

[7] *Öntudat*: filozófiai értelemben az „embernek önmagára mint személyiségre és a világhoz

való viszonyára vonatkozó tudata"; továbbá: „Valakinek vagy valamely közösségnek a saját szerepére, értékére vonatkozó ismerete”. Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. 1054.

Lásd még: pedagógiai értelemben „A nevelés folyamatában a gyermek öntudata serdülőkorban mélyül el...” „Mindez nélkülözhetetlenné teszi a serdülők és a prepubertás korában levő növendékek öntudatának intenzív fejlesztését és korrigálását, amit a nevelő elsősorban a gyermek teljesítményének folyamatos és tárgyilagos értékelésével biztosíthat”. Pedagógiai Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 398.

Önismeret: „a személyiségnek saját tulajdonságairól, képességeiről, ezek állapotáról és sajátos törvényszerűségeiről alkotott értékelésen alapuló képe. A helyes önismeret csak a jól szervezett közösségben alakul ki az állandó kritika és önkritika hatására...” I. m. 396.

Értékelés: „általános pedagógiai értelemben az emberi magatartásnak a társadalmi erkölcskövetelményeihez való viszonyítása... az értékelés akkor éri el a célját, ha egyre értékesebb cselekedetekre, jobb teljesítményekre ösztönöz, fejleszti a társadalmi felelősségtudatot, az ellenőrző és önértékelő képességet.” I. m. 390.

Önértékelés: szorosan összefügg az önismeret fogalmával, amennyiben az önértékelés önismereten, önmegismerésen alapuló értékelés. Az önmegismerés a személyiség „saját tulajdonságainak, képességeinek, jellemének, más emberekhez fűződő kapcsolatának ismerete” (Lipkina, A. I., 1975.) lásd *Varga Sándorné dr.*: Az önismeret, önértékelés és önnevelés néhány kérdése. Dr. Gácsér J., (szerk.) „Utunk a nevelő iskola felé II.” Szeged, 1979. 65–88.; valamint gazdag irodalmi utalásai.

Kiemelnénk: *Petrikás Árpád*: Az önértékelés helye és szerepe a személyiségformálás folyamatában. Acta Pedagogica Debrecina XII. 1964. 35–46.

Radnai Béla: Önértékelés – mások értékelése. Pszichológiai Tanulmányok II. Akadémiai Kiadó, Bp., 1959. 213–225.

[8] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. 1978. I. vonatkozó fejezetei.

[9] Rubinstein, Sz. L., 1964., Az általános pszichológia alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1050.

[10] Az „értékorientáció” fogalmával és vizsgálatával kapcsolatban lásd: *Murányi Mibály*, 1974, Az értékorientációk fejlesztése. Tankönyvkiadó, Budapest.

Daróczy Sándor–Szvétek Sándor, 1978., A szocialista eszmény és erkölcsileg személyiségfejlesztő szerepéről. Pedagógiai Szemle, XXVIII/1. 11–20. *Dr. Szvétek Sándor*, 1978., Az értékek szerepe a személyiség integrálásában. Művelődésügyünk, Bács-Kiskun megyei Tanács V. B. Műv. Oszt. 27. 60–66.

DR. ZUKOVITS IMRE
Pécs

A gondolkodásra nevelés problémái az általános iskola felső tagozatában egy felmérés alapján

A fejlődés ütemének évszázadunkban tapasztalható meggyorsulása, a tudomány és a technika forradalmi változása sokrétű műveltséget követel meg a ma emberétől.

Ezért alapvető társadalmi követelmény az olyan változatos oktató-nevelő tevékenység kibontakoztatása, amely a tanulók számára lehetővé teszi ismereteik bővítését, személyiségük, jellemük, tudatuk folyamatos továbbfejlesztését, a teljesítményképes tudás megszerzését.

Az iskolai munkának tehát fontos feladata, hogy a tanulóknak pontos és helyes ismereteik legyenek a természetben és a társadalomban végbemenő jelenségekről, azokban megnyilvánuló törvényszerűségekről, és ismerjék a jelenségeknek és a törvényszerűségeknek a gyakorlati életben való alkalmazási lehetőségeit.